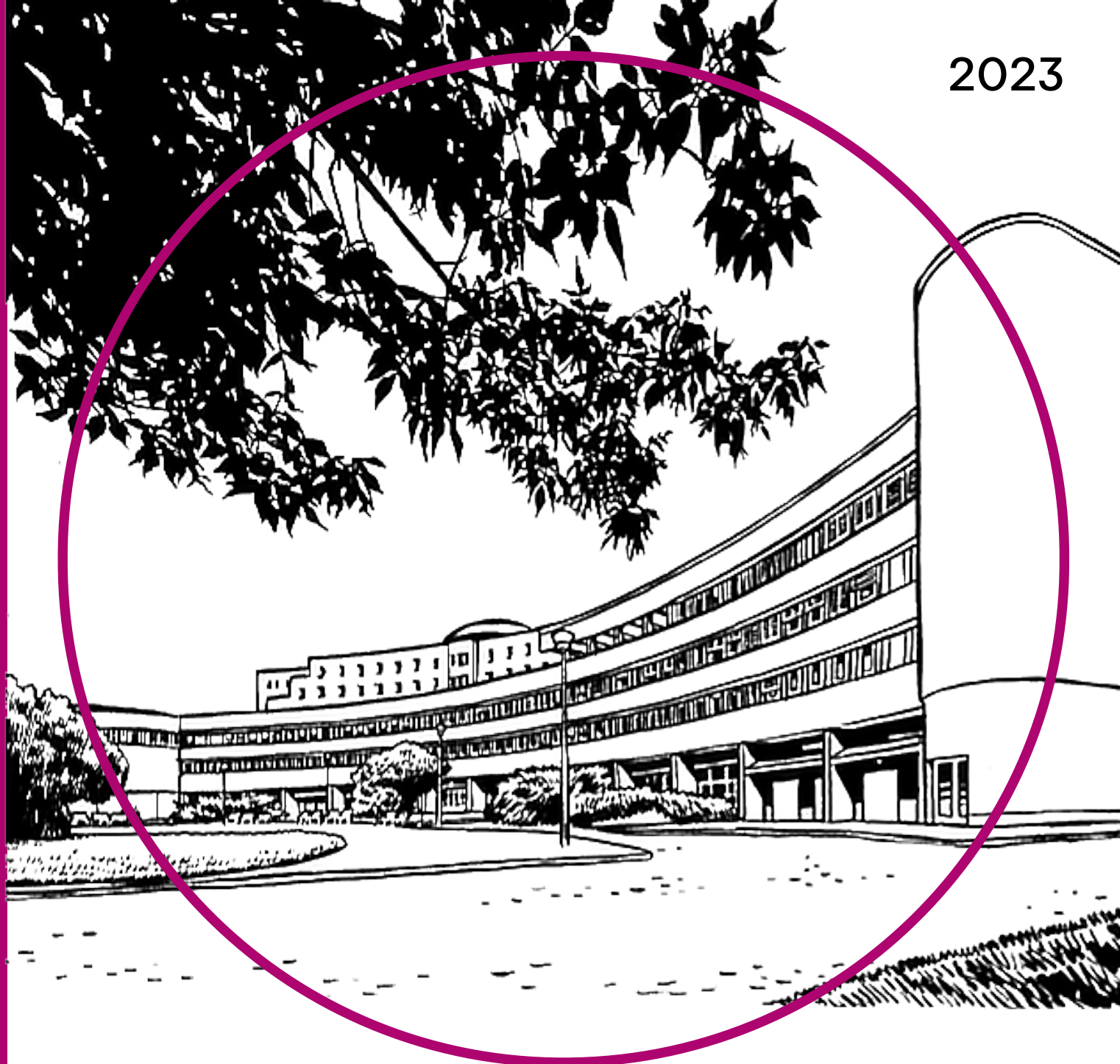

2023

Josef Smolík (ed.)

REGION V ROZVOJI SPOLEČNOSTI 2023

Sborník příspěvků z 11. mezinárodní vědecké konference

- MENDELU
- Fakulta regionálního
rozvoje a mezinárodních
studí

Mendelova univerzita v Brně
Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií

Josef Smolík (ed.)

REGION V ROZVOJI SPOLEČNOSTI 2023

Sborník příspěvků z 11. mezinárodní
vědecké konference

5. – 6. května 2023 Brno

Organizátoři konference

- Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií, Mendelova univerzita v Brně
- Městská část Brno-Sever
- Helianthus, z. s.

Recenzenti

doc. PhDr. Václav Bělík, Ph.D.¹

doc. Mgr. Roman Džambazovič, Ph.D.²

¹ Ústav sociálních studií, Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové, Rokitanského 62, 500 03 Hradec Králové, Česká republika

² Katedra sociologie, Filozofická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislavě, Gondova ulica 2, 811 02 Bratislava 1 Slovenská republika

Z posudků:

Předkládané příspěvky jsou vskutku aktuální. Nejedná se o témata vymezující pouze teoretická východiska, ale velká část příspěvků řeší na základě samostatných výzkumů společenské problémy, které se nově objevují. Mezi aktuální témata patří např. ovlivnění společenské reality vlivem pandemie Covid 19, respektive problémy, které determinují současný vývoj společnosti vlivem války na Ukrajině.

Aktuálnost můžeme také vidět na formě zpracování příspěvků, která zahrnuje velké množství citované literatury pro teoretická východiska, komparace s aktuálními výzkumy a vhodné metodologické uchopení ve výzkumech.

doc. PhDr. Václav Bělík, Ph.D.

Autorom sa podarilo poskytnúť analytické texty veľmi aktuálnych a zaujímavých podchytených tém. Príspevky sú spracované na štandardnej odbornej úrovni a mnohé znesú kritéria časopiseckých štúdií, či kapitol vedeckých publikácií.

doc. Mgr. Roman Džambazovič, Ph.D.

Všetchny příspěvky v tomto sborníku prošly recenzním řízením.

Editor:

doc. PhDr. Josef Smolík, Ph.D., MBA, LL.M., MSc.

© Mendelova Univerzita v Brně, Zemědělská 1, 613 00 Brno

ISBN 978-80-7509-957-0

<https://doi.org/10.11118/978-80-7509-957-0>

Open Access: Sborník *Region v rozvoji společnosti 2023* podléhá licenci Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 (CC BY 4.0) International License

Mendel University in Brno
Faculty of Regional Development and International Studies

Josef Smolík (Ed.)

REGION IN THE DEVELOPMENT OF SOCIETY 2023

Proceedings of the 11th International
Scientific Conference

5th – 6th May 2023

Organizers of the conference

- Faculty of Regional Development and International Studies, Mendel University in Brno
- City District Brno-North
- Helianthus, registered association

- MENDELU
- Faculty of Regional
- Development and
- International Studies

Reviewers:

doc. PhDr. Václav Bělík, Ph.D.¹

doc. Mgr. Roman Džambazovič, Ph.D.²

¹ Department of Social Studies, Faculty of Education, University of Hradec Králové, Rokitanského 62, 500 03 Hradec Králové, Czech Republic

² Department of Sociology, Faculty of Philosophy, Comenius University in Bratislava, Gondova 2, 811 02 Bratislava 1, Slovak Republic

All papers published in this proceedings have been peer reviewed.

Editor:

doc. PhDr. Josef Smolík, Ph.D., MBA, LL.M., MSc.

© Mendel University in Brno, Zemědělská 1, 613 00 Brno, Czech Republic

ISBN 978-80-7509-957-0

<https://doi.org/10.11118/978-80-7509-957-0>

Open Access: This work *Region in the Development of Society 2023* is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 \(CC BY 4.0\) International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Obsah

Jakub Bardovič: Prvé spojené krajské a komunálne voľby v podmienkach Slovenska: problém volebnej účasti (slovensky)	9
Oldřich Bubák, Josef Kasal: Základní pracovní standardy: debata jako každá jiná (anglicky)	18
Mariah Cruz de Souza Tronco, Horák Miroslav, Verter Nahanga: Role pedagoga na cestě k autonomii pro dospělé studenty s duševními poruchami (anglicky)	24
Štefan Danics: Ukrajina – prostor pro geopolitické hry mocností (česky)	32
Roman Dont, Petr Krajáč, Zdeněk Mikulka, Petr Urban: Axiologie konfliktu na ukrajině (česky)	40
Zuzana Draková: Globálne demografické výzvy v kontexte environmentalistiky (slovensky)	48
Petr Juříček: Management zdraví vězněných osob pro rozvoj regionu (česky)	53
Ondřej Kolář: Průnik nedovolených věcí do věznic jako bezpečnostní problém (česky)	62
Miroslav Mareš: Česká republika v hybridní válce: bilance a perspektivy (česky)	69
Marta Michalczuk-Wlizio: Embryopatologické podmínky pro ukončení těhotenství v Polsku (anglicky)	75
Martin Petlach, Amar Khairi: Vztah mezi svobodou a internetem v jihovýchodní Asii: Čas na demokratický převrat, nebo status quo? (anglicky)	82
Małgorzata Podolak: Volby, které se v Polsku v roce 2020 neuskutečnily. Co bylo špatně? (anglicky)	90
Alexander Roth, Ivana Blažková: Jak rodiče podporují úspěšné podnikatele (anglicky)	97
Josef Smolík: Krise, konflikt a nejistota: konceptualizace pojmů (česky)	106
Štěpán Strnad: Antiradikalizační politika - od extremismu k delegitimizaci státu (česky)	112
Michal Ševčík: Bránící se liberalismus nebo bránící se demokracie? (česky)	125
Ilona Švihlíková: Konec globalizace? Možnosti vývoje světové ekonomiky (česky)	130
Martin Vaněk, Věra Bečvářová: Udržitelnost a efektivnost jako klíč k soběstačnosti v produkci cukru a cukrové řepy v České republice (česky)	135

Contents

Jakub Bardovič: The First Combined Regional and Municipal Elections in Slovakia: The Issue of Voter Turnout (in Slovak)	9
Oldřich Bubák, Josef Kasal: Core Labour Standards: Debates Like Most Others (in English)	18
Mariah Cruz de Souza Tronco, Horák Miroslav, Verter Nahanga: The Educator's Role in the Autonomy Journey for Adult Students with Mental Disorders (in English)	24
Štefan Danics: Ukraine - Space for Geopolitical Power Games (in Czech)	32
Roman Dont, Petr Krajáč, Zdeněk Mikulka, Petr Urban: Axiology of the Conflict in Ukraine (in Czech)	40
Zuzana Draková: Global Demographic Challenges in the Context of Environmentalistics (in Slovak)	48
Petr Juříček: Management of Prisoners Health for region development (in Czech)	53
Ondřej Kolář: The Infiltration of Unpermitted Objects to Prisons as a Security Risk (in Czech)	62
Miroslav Mareš: Czech Republic in Hybrid War: Evaluation and Perspectives (in Czech)	69
Marta Michalczuk-Wlizio: Embryopatologické podmínky pro ukončení těhotenství v Polsku (in English)	75
Martin Petlach, Amar Khairi: The Links Between Freedom and the Internet in Southeast Asia: A Democratic Coup or Status Quo Time? (in English)	82
Małgorzata Podolak: Elections That Did Not Take Place in Poland in 2020. What Went Wrong? (in English)	90
Alexander Roth, Ivana Blažková: How Parents Foster Successful Founders (in English)	97
Josef Smolík: Crisis, Conflict and Uncertainty: a Conceptualization of Terms (in Czech)	106
Štěpán Strnad: Anti-Radicalization Policy - From Extremism to Delegitimization of the State (in Czech)	112
Michal Ševčík: Defending Liberalism or Defending Democracy? (in Czech)	125
Ilona Švihlíková: The End of Globalization? Other Possibilities for the Development of the World Economy (in Czech)	130
Martin Vaněk, Věra Bečvářová: Sustainability and Efficiency as the Key to Self-sufficiency in Sugar and Sugar Beet Production in the Czech Republic (in Czech)	135

Předmluva

Vážené kolegyně, vážení kolegové, přátelé,

je mi velkým potěšením a ctí Vám představit sborník příspěvků, který vzešel z XI. ročníku mezinárodní konference „Region v rozvoji společnosti: krize, konflikt, nejistota“, která se uskutečnila na Fakultě regionálního rozvoje a mezinárodních studií Mendelovy univerzity ve dnech 5. a 6. května 2023. Předložené texty reflektují dynamický vývoj posledních let v oblasti regionálního rozvoje, ale i mezinárodních vztahů. V době, kdy byla konference připravována a realizována, jsme si opět uvědomili složitost a zároveň výzvy, které přinesla doba, ve které žijeme. Pandemie Covid-19 a její dopady na celosvětové dění nebyly jenom aktuálním tématem, ale staly se výzvou pro velkou část akademiků rozmanitých oborů. Naše konference se tedy rozhodla věnovat pozornost trendům ve vývoji pandemie a zkoumat její dopad na bezpečnostní, socioekonomické, regionální a demografické aspekty regionálního rozvoje a mezinárodních vztahů. Zároveň konference reflektovala vážný rusko-ukrajinský konflikt (válku), který trvá a má významný dopad nejenom na regionální stabilitu střední Evropy, ale i na mezinárodní vztahy. Konference se snažila zachytit i toto závažné téma, přičemž umožnila odborníkům, analytikům a výzkumníkům představit jejich názory, poznatky a postoje, které by veřejnosti blíže pochopily složitost a zároveň obtížnost řešení tohoto konfliktu. Účastníci konference se zapojili do mnoha diskusí, které nám umožnily lépe porozumět složité problematice a precizovat i předložené texty.

Tento sborník příspěvků zachycuje témata prezentovaná v rámci konference „Region v rozvoji společnosti: krize, konflikt, nejistota“. Lze věřit, že příspěvky uveřejněná v tomto sborníku poskytnou cenné poznatky a inspiraci pro další výzkum v oblastech regionálního rozvoje, mezinárodních a bezpečnostních studií. Lze také doufat, že si texty naleznou své čtenáře u studentů studovaných oborů či části veřejnosti, která se zajímá o současný socioekonomický a politický vývoj.

Rád bych na tomto místě poděkoval všem autorkám a autorům textů, kteří se podělili o své myšlenky, názory, výzkumná šetření a přispěli tak k zajímavému průběhu konference. Dále děkuji všem účastníkům konference, kteří se nejenom aktivně účastnili, ale vstupovali do debat a diskusí. Zároveň děkuji členkám a členům programového výboru, a také organizačnímu výboru konference. Naše úsilí přispělo k samotnému zorganizování XI. ročníku mezinárodní konference „Region v rozvoji společnosti: krize, konflikt, nejistota“. Doufám, že i předložený sborník bude inspirativní a přínosný pro všechny, kteří se zajímají o regionální rozvoj, aktuální společenské a bezpečnostní výzvy.

Přeji Vám příjemné čtení a věřím v pokračování této tradiční konference.

Josef Smolík, editor

Preface

Dear colleagues, dear friends,

it is with great pleasure and honor that I present to you the proceedings of the XI edition of the international conference „Region in the Development of Society: Crisis, Conflict, Uncertainty“, which took place at the Faculty of Regional Development and International Studies of Mendel University on May 5th and 6th, 2023. The submitted papers reflect the dynamic developments of recent years in the field of regional development as well as international relations.

During the preparation and realization of the conference, we once again became aware of complexity and challenges brought about by the times we live in. The Covid-19 pandemic and its global impacts were not only timely topics but also posed challenges for a significant portion of academics from various disciplines. Thus, our conference decided to focus on the trends in the development of the pandemic and examine its effects on the security, socio-economic, regional, and demographic aspects of regional development and international relations. Additionally, the conference also reflected on the serious RussoUkrainian conflict (war), which continues to have a significant impact not only on the regional stability of Central Europe but also on international relations. The conference aimed to capture this important topic and provided experts, analysts, and researchers with the opportunity to present their perspectives, findings, and positions that could help the public better understand the complexity and difficulty of resolving this conflict.

The conference participants engaged in numerous discussions that allowed us to gain a better understanding of the intricate issues at hand and refine the presented papers.

This proceedings volume captures the topics presented within the framework of the conference „Region in the Development of Society: Crisis, Conflict, Uncertainty“. It is believed that the contributions published in this volume will provide valuable insights and inspiration for further research in the fields of regional development, international, and security studies. I also hope that these texts will find their readers among students studying related fields or among the part of the public interested in current socioeconomic and political developments.

At this point, I would like to express my gratitude to all the authors who shared their thoughts, opinions, and research, contributing to the success of the conference. I also thank all the participants who not only actively attended but also engaged in debates and discussions. Additionally, I extend my thanks to the members of the program committee and the organizing committee of the conference. Our collective efforts contributed to the organization of the XIth edition of the international conference Region in the Development of Society: Crisis, Conflict, Uncertainty“ I hope that this proceeding volume will be inspiring and beneficial to all those interested in regional development and current societal and security challenges.

Wishing you an enjoyable reading experience and looking forward to the continuation of this traditional conference.

Josef Smolík, editor

KRIZE, KONFLIKT A NEJISTOTA: KONCEPTUALIZACE POJMŮ

CRISIS, CONFLICT AND UNCERTAINTY: A CONCEPTUALIZATION OF TERMS

Josef Smolík¹

¹ Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií, Mendelova univerzita v Brně, třída Generála Píky 2005/7, 613 00 Brno, Česká republika

Abstrakt

Tento příspěvek se zaměřuje na konceptualizaci tří pojmů: krize, konflikt a nejistota. Cílem je přispět k lepšímu porozumění těmto jevům a vytvořit teoretický rámec pro jejich studium a analýzu. V úvodu jsou definovány tyto pojmy a jsou prezentovány různé přístupy k jejich výkladu a interpretaci. Dále se článek zaměřuje na vztah mezi těmito jevy a ukazuje, jak se mohou navzájem ovlivňovat a vzájemně se posilovat. Celkově tento teoretický příspěvek nabízí základní rámec pro studium těchto jevů, který může být užitečný pro odborníky v oblasti sociologie, politologie, bezpečnostních studií, ekonomie a dalších společenských věd.

Klíčová slova: krize, konflikt, nejistota, konceptualizace, trendy

Abstract

This paper focuses on the conceptualization of three concepts: crisis, conflict, and uncertainty. The aim is to contribute to a better understanding of these phenomena and to create a theoretical framework for their study and analysis. In the introduction, these concepts are defined, and various approaches to their interpretation and explanation are presented. The article then focuses on the relationship between these phenomena and shows how they can influence each other and strengthen each other. Overall, this theoretical paper offers a basic framework for studying these phenomena, which can be useful for professionals in the fields of sociology, political science, security studies, economics, and other social sciences.

Keywords: crisis, conflict, uncertainty, conceptualization, trends

Úvod

Dnešní společnost se vyznačuje množstvím krizí, konfliktů, střetů, nejistot, konfuzí. Tyto dynamické fenomény lze zároveň vnímat jako přirozený vývoj, který nabízí mnoho výzev, ale i problémů. Tento typ společnosti často prochází turbulentními obdobími, která mohou být způsobeny politickými, ekonomickými, sociálními, bezpečnostními, pandemickými nebo kulturními faktory. Různé typy problémů mohou také vznikat v důsledku rychlého rozvoje a změn, ale i nedostatku prostředků k jejich řešení. Tyto rozdíly lze identifikovat v názorech a hodnotách mezi různými skupinami, ale také

v důsledku vnějších vlivů, jako jsou přírodní katastrofy, války a pandemie.

V dynamické společnosti plné krizí a konfliktů mohou být tyto faktory definovány jako hrozby či rizika, ale zároveň mohou být příležitostí pro změny, inovace a nové definování vizí. Pokud se však společnost není schopna na krize adaptovat a řešit problémy, konflikty a výzvy efektivně, mohou mít tyto situace dopad na stabilitu a prosperitu společnosti jako celku.

Současný vývoj jednoznačně ukazuje, že téma bezpečnosti (v širokých souvislostech bezpečnosti vojenské, sociální, ekonomické, kybernetické atp.) nabývá na významu. Zároveň jsou realizována

vědecká šetření (klasifikace, prognózy, důsledky) bezpečnostních hrozeb a rizik, která mají vliv na současné mezinárodní vztahy, ale i na bezpečnost jednotlivých států, regionů, komunit i jednotlivců (srov. Stojar a kol. 2022; Smolík, Šmíd a kol. 2011; Smolík 2014; Divišová a kol. 2019).

Především pod vlivem masových médií (sociálních sítí) můžeme mít dojem, že žijeme v období nejrůznější definovaných krizí, sociálního napětí, politického násilí, nestability či ohrožení tradičních hodnot. Běžný konzument mediálních zpráv je konfrontován (a ovlivňován) s problematikou hospodářských, ekologických, energetických, potravinových či bezpečnostních krizí, přičemž jedním z vážných témat je i terorismus, který je příkladem „dynamiky světové rizikové společnosti“ (blíže viz Beck 2004: 398; Nolte 2018: 196).

V globalizovaném světě dochází ke zvýšenému množství konfliktů, krizí či subjektivně pocívaných nejistot (ekonomických, bezpečnostních, kulturních apod.). Tyto tendence nejsou jen v rozvojových zemích, ale i v zemích střední a východní Evropy. Podle analytických studií je zdrojem sociálního napětí v postkomunistických zemích především:

- štěpení společnosti na bohaté a chudé;
- etnické a národnostní rozdíly;
- vztahy mezi majoritou a minoritami;
- střety mezi stoupenci politických stran, které deklarují rozdílné politické, integrační a bezpečnostní orientace;
- odlišné hodnotové a kulturní vzorce chování (srov. Murdza 2014: 48).

Nestabilita či krize se mohou projevat v oblasti hodnot (vztahů, důvěry, solidarity atp.), duchovna, rodiny, politiky (politická krize), etiky a morálky (mravní dekadence), ekonomiky (finanční krize), životního prostředí či, jak lze vysledovat od začátku roku 2020, s pandemií koronaviru (SARS-CoV-2) a onemocněním (COVID-19).

Historické zkušenosti z předchozích krizí potvrdily, že krize prohlubují sociální rozdíly, polarizují a radikalizují společnost, mají vliv na bezpečnost jedinců i celých společností. Navíc tyto bezpečnostní situace výrazně ovlivňují lidskou psychiku a celkovou kvalitu života (srov. Smolík 2020; 2022).

Proměny společnosti a lidské civilizace směřující k vyšší komplexitě, planetarizaci, virtualizaci a medializaci kladou na reflexi bezpečnosti výrazně jiné požadavky, což se týká i většího důrazu na konceptualizaci jednotlivých termínů (srov. Sak 2018).

Metodologické ukotvení: konceptualizace základních pojmů

Pro možnost komunikace mezi různými vědními přístupy je vhodné definovat základní pojmy. Konceptualizace pojmů znamená proces přeměny abstraktních myšlenek a konceptů do jasných a konkrétních definic a kategorií (srov. Babbie 2016). Jedná se o proces, při kterém lidé vytvářejí mentální

reprezentace pojmů, které jim umožňují lépe porozumět, jak se věci vzájemně spojují a jak fungují. Konceptualizace pojmů může být prováděna pomocí různých metod, jako jsou například klasifikace, taxonomie, sémantická analýza nebo ontologie.

Podle Jaccarda a Levina (2018) je konceptualizace klíčovým krokem při tvorbě teoretických modelů a výzkumných otázek, které umožňují testování hypotéz a porozumění studovanému jevu.

Konceptualizace pojmů hraje klíčovou roli v mnoha oblastech, včetně vědy, filosofie, lingvistiky, psychologie a dalších. Bez konceptualizace by bylo těžké rozvíjet nové myšlenky, teorie a přístupy, protože by nebylo jasné, jakým způsobem by se měly vztahovat k existujícím myšlenkám a kategoriím. Konceptualizace pojmů je také důležitá pro komunikaci a sdílení informací mezi lidmi, protože umožňuje, aby si lidé lépe porozuměli a mluvili o stejných věcech. Následující text tedy představí základní termíny, které jsou stěžejními (nejenom) pro tuto konferenci.

Krize

Krize bývá synonymicky spjata s významy pojmů katastrofa, zhoršení, komplikace, obrat, zlom, potíž, tíseň, nesnáz, neštěstí, obtížná situace, nouze, nepřízeň, konflikt, napětí či panika. Často je krize považována za určitý zlom ve vývoji společnosti, komunity, organizace atp.

Sociálněpsychologické deskripce fenoménu krize akcentují zpravidla tyto rysy:

1. krizová situace je spíše akutní než chronická, ačkoli doba jejího trvání je obvykle nespecifikována;
2. krize často vyvolává patologické jednání a neadekvátní reakce;
3. krize ohrožuje cíle a zájmy lidí, jichž se dotýká;
4. prožitek krize může být relativní – co je jako krize vnímáno jednou skupinou, nemusí být krizí pro druhé;
5. krize způsobuje napětí organismu, vyvolává psychické napětí a stres;
6. krize je následována obnovením ekvilibria, založeného na nové konfiguraci vztahů apod. (viz Hlaváč 2002: 107-109).

Krizi lze vnímat jako narušení normálního chodu společnosti či subjektivních pocitů nejistoty plynoucí ze zhoršujících se podmínek existence. V krizích lze jen obtížně předvídat budoucí vývoj, patrně jsou známky nestability, nejistoty, obav atd. Krize lze vnímat i z hlediska časového, tj. zda se krize odehrává v krátkém časovém horizontu (několik měsíců, například politická krize) či z hlediska střednědobého (finanční krize) či dlouhodobého (např. v případě „krize hodnot“) (viz Smolík 2022).

Obecně lze konstatovat, že existují tři možné scénáře reakcí na jednotlivé (především politické) krize:

- a) politický systém a jednotlivé společnosti se na tyto krize adaptují, přizpůsobí se jim, budou reagovat na nové výzvy, hrozby a rizika;

- b) krize budou silnější a promění existující systém a jednotlivé aktéry ve společnosti, bude docházet i ke změnám v politické reprezentaci, objevovat se budou případy násilí;
- c) krize budou způsobovat prohlubující se otřesy v politickém systému jako celku, přičemž mohou vést k etablování radikálních sil, případně k oslabování či přeměně demokratických režimů.

Nemusí přitom jít pouze o dlouhodobější krizi pouze v jedné oblasti, která by měla vliv na narůstající nespokojenost občanů. V současných společnostech existuje mnoho důvodů k nespokojenosti s vládou a dalšími institucemi. Jedná se o případy špatného fungování určitých institucionálních segmentů, zneužívání moci, korupční jednání, ale i případy politických skandálů (např. s neprůhledným financováním politických stran).

Dalším příkladem mohou být negativní trendy v oblasti kriminality, nelegální migrace, problém mezi majoritou a minoritami, narůstající sociální nerovnost, zvyšující se nezaměstnanost, chudoba, ale i teroristické činy (srov. Vlachová 2015: 158–170).

Mezi různé typy krizí patří například:

- 1) Přírodní katastrofy, jako jsou zemětřesení, hurikány, povodně, požáry a další.
- 2) Ekonomické krize, jako je například recese, inflace, bankovní krize, dluhová krize a další.
- 3) Politické krize, jako je například nedostatek vládního vedení, korupce, revoluce a další.
- 4) Sociální krize, jako jsou například rasové, náboženské nebo etnické konflikty, migrace, nezaměstnanost, chudoba a další.
- 5) Krize v oblasti zdraví, jako jsou pandemie, epidemie, nemoci a další.

Příkladem aktuální krize, kterou můžeme zmínit, je pandemie COVID-19, která měla dopad na celosvětovou ekonomiku, zdravotní systémy a sociální interakce. Studie o dopadu této pandemie na psychické zdraví ukázaly, že mnoho lidí trpí úzkostí a depresí v souvislosti s omezením sociálních kontaktů a obavami z infekce. Užíván je i pojem koronafobie (viz Asmundson, Taylor 2020).

Konflikt

Konflikt (z latinského *conflictus*, srážka, rozpor, spor) může být definován jako rozpor nebo neshoda mezi dvěma nebo více stranami, který vede ke střetu zájmů, hodnot nebo potřeb. Mnohé vědi obory definují konflikt různým způsobem s různými akcenty a nuancemi (srov. Šmíd 2010).

Konflikty se vyskytují v různých oblastech lidského života, jako jsou politika, společnost, rodina, pracovní prostředí, mezinárodní vztahy atp. Konflikty lze klasifikovat různými způsoby (např. na vnější či vnitřní). Konflikt lze definovat jako procesy vzájemného působení, při němž dochází k neshodě mezi alespoň dvěma stranami ohledně cílů, hodnot, zdrojů atp. (srov. Deutsch 1973; Hartl, Hartlová 2000).

Konflikty jsou poměrně složitým společenským jevem a porozumění konfliktům, a tím spíše jejich řešení, je věnován celý vědní obor – *konfliktologie*. Jedná se o relativně novou disciplínu, která se formuje především na pomezí sociologie, psychologie a politologie. Konfliktologie se zabývá vznikem, vývojem a řešením sociálních konfliktů, které vznikají mezi jednotlivými subjekty z důvodu odlišnosti jejich zájmů, hodnot nebo chybné komunikace (Prorok, Lisa 2011: 7).

V mezinárodních vztazích je konflikt definován jako společenský stav, když dva nebo více aktérů sleduje vzájemně se vylučující či vzájemně nekompatibilní cíle (viz Suchý 2012: 13).

Existuje velké množství odborných definic konfliktů, přičemž je často zmiňováno, že se jedná o situaci, ve které jde o dosažení určité hodnoty (cíle, potřeb). Část definic také upozorňuje, že se jedná o interakční proces, který má atribut neshody mezi dvěma přesně ohraničenými entitami (lidmi, skupinami, organizacemi, národy, ideologiemi atp.).

Konflikt tedy lze chápat jako interakční proces mezi dvěma nebo více stranami, který se týká nebo zahrnuje rozdílné zájmy, hodnoty, postoje, potřeby nebo cíle, a který vede ke střetu nebo napětí (Galtung 1996).

Definice ukazují, že konflikt je komplikovaný proces, který obsahuje rozdílné zájmy, hodnoty, představy, cíle, vize, představy atp.

Konflikty lze klasifikovat mnoha způsoby, nicméně je podstatné klasifikovat především konflikty týkající se bezpečnosti a politiky. Z hlediska bezpečnostní dimenze lze identifikovat konflikty etnické, náboženské či ideologické (srov. Eichler 2009; Šmíd 2007), přičemž často jsou jednotlivé druhy na úrovni ideálních typů, protože v realitě se často překrývají příčiny, ale i průběh a re-interpretace konfliktů. Huntington (2001) definoval soudobé konflikty jako střety mezi kulturami, civilizacemi a náboženstvími, nicméně jak ukazuje rusko-ukrajinský konflikt, tak civilizační rozdíly nejsou jedinou příčinou konfliktu. Často se jedná o komplexní konflikty, které nemají jednoduchá (například diplomatická, politická) řešení.

Konflikty se odehrávají na různých úrovních (intrapersonální, interpersonální, meziskupinové až o mezinárodní či globální). Důležité je rozlišovat mezi násilnými (violent) a nenásilnými (non-violent) konflikty, potažmo mezi ozbrojenými a neozbrojenými, přičemž i násilný konflikt nemusí být ozbrojený (Šmíd 2007: 23; Prorok, Lisa 2011: 33; Suchý 2012: 15).

Podle povahy konfliktu můžeme konflikty dělit na:

- a) konflikty hodnot, víry a názorů;
- b) konflikty v oblasti zdrojů (území, suroviny);
- c) konflikty kvůli mocenským strukturám a vztahům.

V sociálních vědách – především v sociologii – se také od 50. let 20. století rozvíjí vlivná teorie konfliktu, která analyzuje neodstranitelnou protikladnost zájmů. V zásadě platí, že sociální

konflikty jsou důsledkem nedostatkovosti statků, o něž sociální aktéři usilují, a odlišnosti hodnot, které vyznávají. Jak již bylo uvedeno výše, konfliktní situace jsou studovány řadou vědeckých disciplín. Etologický přístup považuje konflikty mezi jednotlivci i skupinami za projev agresivity, která má instinktivní charakter. Přístup psychologický sleduje například formování postojů, ale i emoci provázející konflikty.

Schopnost věcně řešit konflikty je kromě omezené znalosti teorie negativně ovlivňována právě emocemi aktérů konfliktů, které mohou do hry výrazně vstoupit, zejména pokud jsou ohroženy klíčové zájmy subjektu nebo hodnoty, které povzbuje pro svou existenci za důležité. Emoce mobilizují subject, zároveň však často brání objektivnímu pohledu na podstatu konfliktu a nalezení racionálního řešení. U běžných konfliktů, týkajících se jedinců nebo malých sociálních skupin, může být chybné řešení v krajní případě osobní tragédií. Pokud je konflikt spojen se zájmy velkých sociálních skupin a má politický charakter, tj. dotýká se klíčových zájmů těchto skupin a ty pro jejich zajištění využívají státu, důsledky chybného řešení se mnohokrát znásobí (Prorok, Lisa 2011: 8).

Konflikty v oblasti politické se jeví jako střety a "hádky" politiků zapříčiněné jejich osobními kvalitami. Nepochopení u nich vyvolává i fakt, že politické konflikty končí často zničujícími válkami (srov. Prorok, Lisa 2011: 13). Válka je založena primárně na roli silových prostředků pro dosažení politických cílů, přičemž se jedná o konflikty teritoriální, mocensko-politické, ideologické atp. (Suchý 2012).

Jak již bylo uvedeno výše, tak konflikty lze členit i z hlediska nepřítomnosti či přítomnosti násilí. Nenásilný konflikt probíhá bez využití silových, donucovacích prostředků. Proces řešení konfliktu může být v daném případě výsledkem diskuze, vyjednávání, passivity, zprostředkujících činností jiných subjektů apod. Násilný konflikt je spojen s použitím mocenských, silových prostředků nebo s hrozbou jejich bezprostředního použití při řešení konfliktu. Cílem silového řešení nebo jeho hrozby je eliminovat subjekt-protivníka v konfliktu, a tím konflikt vyřešit. Silové řešení může vést jak k fyzickému odstranění nepřátelského subjektu, tak ke snížení jeho schopnosti prosazovat samostatné a v plném objemu jeho zájmy (Prorok, Lisa 2011: 35).

Konflikt také může být buď latentní nebo otevřený. V případě latentního konfliktu se jedná o situaci, kdy jedna ze stran si na rozdíl od jiných aktérů uvědomuje rozdílnost zájmů nebo hodnot a snaží se ve skrytu ovlivnit situaci ve svůj prospěch, například využitím tajných služeb, tajné diplomacie. O otevřeném konfliktu můžeme hovořit tehdy, pokud si všechny strany konfliktu uvědomují odlišnost svých zájmů a hodnot a snaží se je prosadit proti svým oponentům (Prorok, Lisa 2011: 39–40).

Pro politické konflikty je typické utajování či zkreslování informací, takže zjistit podstatné souvislosti není jednoduché nejen v průběhu konfliktu, ale i po jeho skončení (Prorok, Lisa 2011: 47).

Pokud subjekt sděluje korektní informace, tj. jeho informace jsou kompletní a nejsou v rozporu s fakty, pak můžeme hovořit o přesvědčování (persuasi). Jestliže naopak subjekt vědomě sděluje fakta dílčí, zkreslená, či dokonce nepravdivá, můžeme hovořit o manipulaci (Prorok, Lisa 2011: 86). Sak (2018: 56) pro účelovou manipulaci ze strany médií v bezpečnostní oblasti hovoří přímo o mediální manipulaci, která je charakteristická zmanipulovanými scénami, kdy se zpravodajství stává "hybridním" žánrem kombinujícím zachycenou skutečnost dokreslenou utajeným a zrežírovaným hereckým dotvořením mediální skutečnosti.

V tomto kontextu lze také připomenout, že propaganda se lépe realizuje v prostředí, kde existují sociální sítě, „alternativní“ média, a kdy jsou emoce a subjektivní pravdy nadřazeny kritickému uvažování a faktům (Smolík 2019: 183). Na druhé straně i propaganda může vyvolávat řadu konfliktů a polarizovat společnost.

V souvislosti s konflikty mezinárodního charakteru (či přímé válkami) také můžeme diskutovat fenomén propagandy, případně přímo válečné propagandy, včetně psychologických operací (srov. Smolík 2019: 178).

V současnosti je v kontextu ozbrojených konfliktů diskutován i koncept tzv. hybridní války, který prošel od svého vzniku složitým vývojem, který však nevedl ke stanovení zřetelných hranic a nestanovil žádoucí limity a omezení, takže není možné jasně vymezit, co do něj patří a co již nikoliv.

Přes některé snahy o podobná vymezení nelze v současnosti najít mezi experty a akademiky pracujícími s tímto konceptem nalézt konsensus a lze se tak setkat s řadou definic či odlišně stanovených parametrů hybridních válek. Z toho vyplývá i často velmi široký rámec, do kterého lze jako hybridní válku zařadit téměř každý konflikt státních i nestátních aktérů v dějinách a jak zdůrazňují kritici, pojem hybridní války je tak již z tohoto důvodu *nadužívaným i vyprázdněným* (Stojar 2017: 54).

Z hybridní války se tak stal další termín, který používají promiskuitně a libovolně masová média, nicméně jeho přesný obsah je nejasný a proměnlivý.

Nejistota

Definice kruhem by mohla "vysvětlit" nejistotu jako nedostatek jistoty. Nejistota na individuální rovině je však určitý psychický stav, kdy nám chybí informace k řešení konkrétní problémové situace. Tento stav vede k nejednoznačnosti v rozhodování. Pokud je informací (proměnných) mnoho, aniž bychom znali jejich váhu a vztahy, dostáváme se do stavu nejistoty.

Nejistota může být způsobena mnoha faktory, například se může jednat o nedostatek informací, nepředvídatelnost budoucích událostí (vývoje), což často v určité situaci rozhodování vede k nejistým (či nemožným) prognózám. Dalším zdrojem nejistoty může být i nejasnost zapříčiněná chybnou interpretací dat, či změnou dat, jejich dynamickým vývojem (srov. Morgan, Henrion, Small 1992).

Nejistota tedy pramení ze složitosti situací, z nedostatku informací, z nejednoznačně stanovených cílů (čeho chceme dosáhnout), z nestability (dynamičnosti) situace, z různých interpretačních schémat (názorů, ideologií), z chyb a náhodných jevů.

Jak upozorňuje Bauman (2008: 20), tak na nejistotě a strachu se dá velmi snadno vydělávat. Zároveň také upozorňuje, že nejistota se projevuje nejenom na individuální, ale i na kolektivní úrovni (Bauman 2008).

Souvisejícím termínem je i strach, který souvisí s mediálními interpretacemi „neurčitých“ situací, ale i s neefektivní (limitovanou) politikou, která není schopna konflikty globálního charakteru řešit.

Jak poznamenává Bauman (2008: 80), tak „skutečné síly, které dnes tvarují podmínky našich existencí, volně protékají globálním prostorem, zatímco politické instituce zůstávají pevně zakotveny na místě; jsou, tak jak dříve byly, nadále lokální povahy“.

Rostoucí nejistota také vede k rozvolňování dříve pevných struktur organizované modernity, nejistota se projevuje v mezilidských vztazích, vede k poklesu důvěry v tradiční instituce, projevuje se strach z budoucího vývoje (Keller 2010).

„Strach“ je jméno, jež dáváme své *nejistotě*: své neznalosti hrozby a toho, co je třeba udělat – co může a co nemůže být – abychom to zastavili, nebo abychom proti tomu bojovali, jestliže zastavit je nad naše síly (Bauman 2022: 8).

Strach je silný emocionální stav, který vzniká v reakci na vnímání ohrožení, nebezpečí nebo nepříjemnou situaci (konflikt).

Nejistota také může mít velký vliv na rozhodovací procesy, například na diagnostiku a řešení konfliktů. Když se rozhodování realizuje v prostředí, kde existuje velké množství neznámých faktorů nebo

omezený přístup k relevantním informacím, tak je to výrazná komplikace pro efektivitu rozhodování. Ze všech třech termínů je nejistota nejvíce vágní, obtížně ji lze klasifikovat a přesněji definovat.

Vzájemný vztah mezi základními termíny

Zde představené termíny mají mezi sebou i určitou souvztažnost. Termíny se mohou propojovat, podmiňovat, ale také se může jednat o synonyma. Konflikt může být příčinou krize a/nebo nejistoty. Pokud jsou dvě strany nebo skupiny v konfliktním vztahu, může být důsledkem jak krize, tak i nejistota.

Krize může také být příčinou rozsáhlejšího konfliktu a zvýšené nejistoty. V rámci krize také může dojít ke zhoršení vztahů mezi lidmi, skupinami nebo státy, což se projeví i ve zvýšené (objektivně či subjektivně) míře nejistoty.

Nejistota (např. na finančních trzích, v oblasti bezpečnosti) může vést k dlouhodobější krizi, pokud se situace nezlepšuje.

Konflikt, krize, ale i nejistota také mohou mít různé důsledky, resp. mohou vyžadovat různé typy reakcí (opatření). Zatímco konflikt může být řešen v podobě vyjednávání a kompromisu, krize a nejistota mohou vyžadovat naléhavá opatření (a jejich implementaci) a plánování vzniklé pro řešení konkrétní situace. Konflikt, krize i nejistota jsou součástí rizikového prostředí (např. v regionu, organizaci, společnosti atp.). Podstatné při řešení těchto stavů je, aby byla přesně známa rizika, která se můžeme pokusit eliminovat. Všechny tři stavy – konflikt, krize i nejistota – mohou také znamenat příležitost pro inovace, změny a implementace vhodných opatření. Mohou také znamenat i zlepšení komunikace o těchto tématech. V případě mezinárodních konfliktů (například války) se dostává do popředí i diplomacie a negociace.

V důsledku konfliktů, krizí a nejistot může také docházet ke změnám na úrovni hodnot, postojů, předsudků, ale i změnách na úrovni emocí.

Obecně lze konstatovat, že všechny tři termíny jsou široce diskutovány v mnoha vědeckých oblastech, přičemž je vždy zmiňována rovina nových řešení a příležitostí.

Závěr

Tento text se zaměřil na stručné představení (konceptualizaci) jednotlivých termínů, tj. krize, konflikt a nejistota. Všechny termíny jsou v současnosti (pod vlivem konkrétních situací, např. válečného konfliktu mezi Ruskou federací a Ukrajinou) hojně využívány nejenom v odborných analýzách, ale i v médiích.

V závěru byly představeny i jednotlivé vztahy mezi zde představenými pojmy, které jsou používány intuitivně a nepřesně. Jak upozornil Petr Sak, lze vysledovat vztah mezi člověkem a jazykem. „Člověk vytvořil jazyk a zpětně jazyk vytváří člověka“ (Sak 2018: 212). I proto lze upozornit na nadměrné využívání zde definovaných termínů. Důsledkem může být „vystrašený“ jedinec či konkrétní skupina (společnost), nebo člověk zcela apatický či cynický. Může se tak ztrácet schopnost rozlišovat mezi daty, informacemi, poznatky, názory, postoji, ale i obsahy termínů.

Literatura

- ASMUNDSON, G. J., TAYLOR, S. (2020): Coronaphobia: Fear and the 2019-nCoV outbreak. *Journal of anxiety disorders* 70, 102196. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2020.102196>
- BABBIE, E. R. (2016): *The basics of social research*. Boston: Cengage Learning.
- BAUMAN, Z. (2008): *Život ve věku nejistoty*. Praha: Academia.
- BAUMAN, Z. (2022): *Tekutý strach*. Praha: Pulchra.
- BAUMAN, Z., BORDONI, C. (2015): *Stát v krizi*. Praha: Broken Books.
- BECK, U. (2004): *Riziková společnost. Na cestě k jiné modernitě*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- DEUTSCH, M. (1973): *The Resolution of Conflict: Constructive and Destructive Processes*. New Haven: Yale University Press.
- DIVIŠOVÁ, V. a kol. (2019): *Bezpečnostní prostředí. Sektorová analýza a implikace pro ozbrojené síly ČR 2018*. Brno: Univerzita obrany.
- EICHLER, J. (2009): *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Praha: Portál.
- GALTUN, J. (1996): *Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization*. International Peace Research Institute Oslo: Sage Publications.
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. (2000): *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
- HLAVÁČ, I. (2002): Krize. In ZEMAN, P. (ed.): *Česká bezpečnostní terminologie. Výklad základních pojmů*. Brno: Masarykova univerzita, s. 107–109.
- HUNTINGTON, S. P. (2001): *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka Publishers.
- JACCARD, J., LEVIN, A. (2018): Conceptualizing and testing the multigroup ethnic identity measure. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 24(1), 50–61.
- KELLER, J. (2005): *Úvod do sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- KELLER, J. (2010): *Nejistota a důvěra aneb K čemu je modernitě dobrá tradice*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- MORGAN, M. G., HENRION, M., SMOLL, M. (1990): *Uncertainty: A Guide to Dealing with Uncertainty in Quantitative Risk and Policy Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MURDZA, K. (2014): Násilná radikalizace – vstupná brána terorizmu. In: IVOR, J. (ed.): *Spoločnosť proti terorizmu*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 28–52.
- NOLTE, E. (2018): *Islamismus. Třetí radikální hnutí odporu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- PROROK, V., LISA, A. (2011): *Teorie a praxe řešení politických konfliktů*. Praha: Grada Publishing.
- SAK, P. (2018): *Úvod do teorie bezpečnosti. Nekonvenční pohledy na minulost, přítomnost a budoucnost lidstva*. Praha: Petrklíč.
- SMOLÍK, J. (2014): *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Praha: Grada Publishing.
- SMOLÍK, J. (2019): Politická propaganda jako specifický styl komunikace. In: ŠTEFANČÍK, R. (ed.): *Jazyk a politika. Na pomezí lingvistiky a politologie IV*. Bratislava: Ekonóm, s. 175–186.
- SMOLÍK, J. (2020): *Psychologie terorismu a radikalizace: jak se z beránek stávají vlci*. Brno: Mendelova univerzita v Brně.
- SMOLÍK, J. (2022): Covid-19 a skupinová polarizace. In: LINHARTOVÁ, B., DUBÓCZI, P., GAJDOŠÍK, D. (eds.): *X. ročník Medzinárodnej vedeckej konferencie študentov a mladých vedeckých pracovníkov*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, s. 7–20.
- SMOLÍK, J., ŠMÍD, T. a kol. (2011): *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika*. Brno: Masarykova univerzita.
- STOJAR, R. (2017): *Vývoj a proměna konceptu hybridní války*. *Vojenské rozhledy*, 26(2), 44–55.
- STOJAR, R. a kol. (2022): *Bezpečnostní prostředí. Sektorová analýza a implikace pro Ozbrojené síly ČR 2021*. Brno: Univerzita obrany.
- SUCHÝ, P. (2012): Výzkum konfliktů – terminologie a typologie. In: POSPÍŠIL, I., KRÍŽ, Z. a kol.: *Ozbrojené konflikty po konci studené války*. Brno: Masarykova univerzita, s. 13–24.
- ŠMÍD, T. (2011): Teoretické koncepty výzkumu konfliktu – terminologie, příčiny a dynamika. In: SMOLÍK, J., ŠMÍD, T. a kol.: *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika*. Brno: Masarykova univerzita, s. 21–42.
- VLACHOVÁ, K. (2015): Národní hrdost. In: VLACHOVÁ, K. (ed.): *Národní identity a identifikace. Česká republika – Visegrádská čtyřka – Evropská unie*. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 158–170.

Kontaktní adresa autora

doc. PhDr. Mgr. Josef Smolík, Ph.D., MBA, LL.M., MSc.: josef.smolik@mendelu.cz

Název: Region v rozvoji společnosti 2023
Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference
Region in the Development of Society 2023
Proceedings of the International Scientific Conference

Editor: Josef Smolík

Vydala: Mendelova Univerzita v Brně, Zemědělská 1, 613 00 Brno

Vydání: první, 2023

Počet stran: 144

ISBN 978-80-7509-957-0

<https://doi.org/10.11118/978-80-7509-957-0>

